

مالیات توپین و مسائل مربوط به آن قسمت دوم: معرفی مالیات توپین و اهداف آن

الهام غلامی^۱

جیمز توپین در پی بحران‌های ارزی و تغییر نگرش اقتصاددان نسبت به کنترل جریان ورود و خروج سرمایه مالیات بر معاملات ارزی را به عنوان یک ابزار کنترلی و به اصطلاح پرتاب شن و ماسه در جرخ‌های بازار ارز مطرح نمود که به مالیات توپین معروف شده است. توپین در پیشنهاد اولیه، اهداف مورد انتظار خود از این مالیات را کاهش سوداگری کوتاه‌مدت، ایجاد درآمد مالیاتی برای پروژه‌های بین‌المللی و افزایش آزادی مقامات پولی برای تعیین نرخ بهره بیان کرد که به عقیده مخالفان این مالیات را تنها به عنوان هدف اول با اغماض می‌توان پذیرفت.

واژه‌های کلیدی: بحران مالی، ابزارهای کنترل سرمایه، مالیات توپین.

۱. مقدمه

در فرایند جهانی شدن و یکپارچگی بازارهای مالی کشورهای که تمایل به پیوستن به این جریان را دارند می‌بایست هرچه سریع‌تر به آزادسازی تجارت و همچنین بازارهای مالی خود مبادرت نمایند. از این رو، تجارت و بازار مالی ارتباط تنگاتنگی با هم خواهند داشت و دستیابی به رقابت‌پذیری در تجارت نمی‌تواند منفک از ضرورت بکارگیری بهترین ترتیبات مالی باشد. در نتیجه، اختلال‌هایی که در یک بازار اتفاق می‌افتد قدرت انتقال به بازارهای دیگر و در نتیجه ایجاد بحران در سراسر جهان را خواهد داشت، بطوری که بحران‌های آسیایی در دهه ۸۰ نه تنها سطح معاش میلیون‌ها نفر را تحت تأثیر قرار داد، بلکه ذهنیت اقتصاددان را در بکارگیری کنترل‌هایی بر انتقالات سرمایه دگرگون ساخت و در واقع انگیزه‌های جدیدی را برای ارائه پیشنهاداتی در زمینه کنترل جریان (انتقالات) بین‌المللی سرمایه ایجاد نمود.

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. elham_gholami4@yahoo.com

در جریان این دگرگونی اقتصاددانان مشهوری مانند بارو، بهاواتی و کروگمن از چنین کنترل‌هایی استقبال نمودند^۱ و بیان داشتند کنترل جریان سرمایه می‌تواند از دو جنبه مفید واقع شود. اولاً، زمانی که خروج اتفاقی و ناگهانی سرمایه در کوتاه‌مدت منجر به ایجاد بحران نقدینگی و بانکداری گردد کنترل سرمایه را می‌توان به عنوان ابزاری برای ساماندهی این بحران بکار گرفت. ثانیاً زمانی که بازارهای مالی در یک کشور هنوز بطور کامل آزادسازی نشده باشند، کنترل‌های سرمایه می‌تواند از بازارهای مالی داخلی در برابر ورود بیش از حد سرمایه بین‌المللی محافظت نماید. با این وجود، هر یک از اقتصاددانان کنترل‌های مذکور را با در نظر داشتن اهداف خاصی قبول کردند که عمده‌ترین آنها عبارتند از کاهش فراریت بیش از حد نرخ ارز، منبع جدید درآمدی برای پروژه‌های با ارزش بین‌المللی (به عنوان مثال کمک‌های توسعه‌ای)، افزایش استقلال مقامات پولی در وضع نرخ بهره داخلی، ثبات بحران‌های مالی ناشی از افزایش جریان خروج سرمایه و جلوگیری از جریان ورود بیش از حد سرمایه به کشورهای دارای بازارهای داخلی آزاد (گرو، ۲۰۰۰).

در این بین، جیمز توین ابزار کنترلی وضع مالیات بر معاملات ارزی را معرفی نمود که به عنوان یک ابزار کنترلی چندین هدف مدنظر اقتصاددانان را شامل می‌شود. در این مقاله در ابتدا ایده اولیه مالیات توین و اهداف آن ارائه می‌شود و سپس یکسری از ویژگی‌های عمومی و منحصر بفردی که منجر به شکل‌گیری انواع خاصی از مالیات توین می‌شود ارائه می‌گردد.

۲. ایده اولیه مالیات توین

جیمز توین^۲ در سال ۱۹۷۸ در پاسخ به نوشته‌های اقتصاددانان ناراضی از رژیم برتن وودز^۳ که برای حدود ۲۰ سال جهت گسترش سیستم پولی بین‌المللی^۴ تلاش نمودند مقاله‌ای را منتشر کردند.^۵ وی در این مقاله ضرورت تقسیم بندی بازارهای مالی داخلی ارز^۶ یعنی به اصطلاح پرتاب شن و ماسه در چرخ‌های بازار ارز خارجی را مطرح نمود و بیان کرد که این تقسیم‌بندی به دلیل افزایش گرایش

۱. البته حمایت اقتصاددانان از کنترل سرمایه به معنای قابل قبول بودن تمام ابزارهایی کنترلی نیست، بلکه برخی از اشکال کنترل سرمایه مدنظر آنها بوده است.

2. James Tobin

3. The Bretton Woods Regime

4. The International Monetary System

۵. توین پیش از انتشار مقاله مذکور در سال ۱۹۷۸ اصول موجود در آن را در سخنرانی سال ۱۹۷۲ خود در پرینستون پیشنهاد نموده بود.

6. The Inter-Currency

سوداگران^۱ به خرید و فروش ارزهای رایج و مشتقات آنها برای فواصل زمانی بسیار کوتاه مورد نیاز است (توپین، ۱۹۷۸).

به علاوه، توپین اشاره می‌کند با وجود اینکه بازبودن درهای بازار سرمایه فوایدی مانند افزایش نرخ بازگشت سرمایه و کاهش هزینه قرض کردن را برای هر کشوری در پی خواهد داشت، اما این فواید تنها در صورت کارآمدی بازار سرمایه بطور کامل تحقق خواهد یافت. در غیر اینصورت در شرایط وجود بحران های ارزی سؤالاتی در خصوص سیستم مذکور مطرح می‌شود. براین اساس، توپین ابزار کنترل در بازار ارز را در چارچوب وضع مالیاتی بر معاملات ارزی^۲ طراحی نمود که به مالیات توپین مشهور شده است.

ایده اولیه توپین یک مالیات مضاعف بر معاملات ارزی بود که زمان تعلق آن هنگام خرید و فروش ارز می‌باشد. مالیات مذکور تورشی به سمت سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت دارد و منجر به دورشدن از سفته بازی کوتاه‌مدت می‌شود. کوتاهتر بودن دوره سرمایه‌گذاری به منظور بدست آوردن عایدی سالانه بیشتر است در حالی که این مالیات می‌تواند با افزایش بازدهی‌های سرمایه‌گذاری منجر به باصرفه‌شدن آن گردد. به عنوان مثال، کاسا برای توضیح این موضوع نرخ مالیات بر معاملات ارزی را ۰/۱ درصد و نرخ بهره داخلی را ۵ در نظر گرفت. اگر یک دارایی خارجی برای یک ماه نگهداری شود معادل یک نرخ بهره خارجی حداقل ۷/۴ درصدی برای تهاتر این مالیات مورد نیاز است. برای یک سفر رفت و برگشت یک روزه نرخ‌های خارجی باید حداقل ۷۷ درصد باشد (کاسا، ۱۹۹۹). واضح است که یک مالیات کوچک می‌تواند منجر به کاهش شدیدی در سفته‌بازی کوتاه‌مدت شود، بطوری که توپین و سایرین نیز بصورت تئوری بیان نمودند که این موضوع ثبات بیشتری را برای ارزها به دنبال خواهد داشت.

۳. اهداف مالیات توپین

در مقاله اولیه توپین، مالیات توپین برای دستیابی به چندین هدف پیشنهاد شده بود که به شرح ذیل می‌باشند:

۳-۱. کاهش فراریت نرخ ارز (یا کاهش سوداگری کوتاه‌مدت)

نقش مالیات توپین جهت دستیابی به سطح پایین‌تری از فراریت نرخ ارز مستلزم درک درستی از چگونگی کارکرد در بازار ارز می‌باشد. بدین منظور دو گروه از سرمایه‌گذاران که با هدف کوتاه‌مدت و بلندمدت اقدام به سرمایه‌گذاری می‌کنند را در نظر بگیرد. سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت هنگام پیش‌بینی نرخ ارز به انتقالات گذشته آن تکیه می‌کنند. به عبارت دیگر، این سرمایه‌گذاران

1. Speculators
2. Foreign Exchange Transactions

بطور هماهنگ و همسو با تغییر روند نرخ ارز به سمت بالا یا پایین حرکت می‌کنند و منجر به بی‌ثباتی بیشتر در این بازار می‌شوند. در حالی که سرمایه‌گذاران بلندمدت هنگام پیش‌بینی ارزش پایه (مرجع) نرخ ارز را برآورد می‌نمایند، چرا که به اعتقاد آنها چنانچه نرخ ارز فعلی در یک لحظه از زمان بالاتر یا پایین‌تر از نرخ مرجع باشد انتظار بر این است که به سمت ارزش مرجع خود بازگردد. بنابراین، انتظارات سرمایه‌گذاران بلندمدت در جهت عکس روند تغییرات ارزش نرخ ارز است و بر این اساس منجر به ثبات در بازار ارز می‌شود (فرانکل، ۱۹۹۶).

طرفداران مالیات توین معتقدند مالیات بر معاملات ارزی هزینه تبدیل ارزهای مختلف به یکدیگر را افزایش می‌دهد، لذا از آنجا که نرخ مالیات پیشنهاد شده توسط توین بسیار کوچک است، این مالیات تنها سوداگری‌های کوتاه‌مدت - که در آن حاشیه سود بسیار کوچک هستند - را بطور قابل توجهی تحت تأثیر قرار خواهد داد. با این استدلال، مالیات توین منجر به خروج مشارکت‌کنندگان دارای انتظارات ناپایدار و بی‌ثبات از بازار و استحکام جایگاه معاملاگران با انتظارات باثبات (سرمایه‌گذاران بلندمدت) در بازار می‌شود. بر این اساس، اثر مطلوب و مدنظر طرفداران از مالیات توین ثبات در بازار ارز خواهد بود (کرنس، ۲۰۰۲).

۲-۳. ایجاد درآمد مالیاتی برای پروژه‌های بین‌المللی

براساس آنچه توین در کتاب خود در سال ۱۹۹۶ اذعان نمود، درآمد مالیاتی ناشی از مالیات توین یک‌طرفه با نرخ ۰/۱ درصد در سال ۱۹۹۵ در کشور آمریکا تقریباً بین ۴۷ الی ۹۴ هزار میلیارد می‌توانست باشد. نکته قابل ذکر این است که توین بیان می‌کند که این اثر درآمدی بالقوه و دستیابی به این میزان از درآمد به کاهش معاملات ارزی ناشی از معرفی مالیات توین و همچنین حجم معاملات مشمول مالیات وابسته خواهد بود. بر این اساس، منتقدین مسأله اغراق‌آمیز بودن برآوردهای درآمد بالقوه ناشی از مالیات توین را مطرح می‌کنند و معتقدند که آثار درآمدی آن احتمالاً بسیار کمتر از آن است که تصور می‌شود (گرو، ۲۰۰۰). آنها دلیل اصلی ادعای خود را به نادیده گرفتن اثرات مالیات توین بر ساختار بازار ارز هنگام برآورد درآمد مالیاتی و تخمین بیش از حد آن نسبت می‌دهند. همانطور که در هدف اثرگذاری مالیات توین بر ثبات بازار ارز بیان شد مالیات توین بر سوداگری‌های کوتاه‌مدت بیش از مبادلات بلندمدت ارز تأثیرگذار خواهد بود، لذا با فرض اینکه بیش از ۸۰ درصد حجم مبادلات در بازار ارز توسط دلالات (سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت) انجام شود وضع مالیات توین در بازار ارز منجر به خروج این بخش از معاملات مشمول مالیات و در نتیجه کاهش

گردش مالی بازار ارز تا ۵۰ درصد خواهد شد (کاسا، ۱۹۹۹)^۱. در این شرایط مطمئناً اثر درآمدی مالیات توپین با فرض اثرگذاری مطلوب آن بر ثبات بازار ارز ناچیز خواهد بود.

مسئله دیگری که در زمینه درآمد مالیاتی حاصل از مالیات توپین وجود دارد نحوه توزیع آن میان کشورهای مجری است. با وجود اینکه این درآمد مالیاتی می‌تواند میان دولت‌های ملی توزیع شود و یا برای تأمین مالی برنامه‌های بین‌المللی مورد استفاده قرار گیرد، اما توپین پیشنهاد انتقال این پول به بانک جهانی و برخی از گروه‌ها به سازمان ملل متحد را ارجح می‌داند. بنابراین توصیه بر این بود که این درآمدها به عنوان یک منبع درآمدی برای سازمان‌های مذکور در راستای کاهش وابستگی آنها به حمایت دولت جهت انجام یکسری پروژه‌های بین‌المللی مانند کمک‌های توسعه‌ای باشد (کرنس، ۲۰۰۲).

۳-۳. افزایش استقلال سیاستگذاران

توپین در پیشنهاد اولیه خود تأثیرگذاری مالیات توپین بر استقلال یک کشور در تعیین نرخ بهره داخلی، زمانی که رژیم نرخ ارز ثابت بر آن کشور حکمفرما است را مطرح نمود.^۲ طرفداران مالیات توپین معتقدند از آنجا که اعمال این مالیات هزینه مبادله ارزها را افزایش می‌دهد منتج به کاهش آربیتراژ بهره برای سرمایه‌گذاران در دو کشور مختلف براساس قضیه برابری نرخ بهره خواهد شد، بطوری که کاهش آربیتراژ نرخ بهره نیز دریچه‌ای از فرصت را برای سیاستگذاران باز می‌کند و آنها می‌توانند به بهترین نحو به شوک‌های اقتصاد کلان واکنش نشان دهند. بنابراین، آنها با توجه به استدلال مذکور بر این باورند که مالیات توپین استقلال سیاستگذاران پولی و مالی را افزایش می‌دهد (کرنس، ۲۰۰۲).

۴. مالیات توپین در ادبیات تجربی

بررسی ادبیات موجود حاکی از آن است که با وجود پذیرش مالیات بر معاملات اوراق قرضه مالیاتی که توسط توپین معرفی شد در ادبیات تجربی چندان مورد توجه قرار نگرفت، اما این مالیات در واکنش به یکسری بحران‌های ارزی دهه ۹۰ شامل آغاز تنزل ارزش ارزهای اروپایی در اوایل تابستان ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ کاهش ارزش ارز در مکزیک در سال بعد، سپس بروز بحران ارزی آسیایی

۱. کنس کاسا در این رابطه بیان می‌دارد که از هر ۱/۵ تریلیون دلار مبادله ارز که هرروزه اتفاق می‌افتد ۸۰ درصد برای سفته بازی است و ۴۰ درصد از کل ارز خریداری شده برای کمتر از ۳ سال در دست خریدار باقی می‌ماند.
۲. در یک کشور با رژیم ارزی شناور امکان تنظیم نرخ بهره داخلی بدون در نظر گرفتن مالیات توپین وجود دارد.

در سال ۱۹۹۸ و اتمام کاهش ارزش پول ملی در برزیل^۱ مجدد مطرح شد. با این وجود، مالیات توییینی که در ادبیات از آن بحث به میان می‌آید با ایده اولیه توییین در بسیاری از جنبه‌ها متمایز است. در جدول (۱) ویژگی‌هایی منحصر بفرد برخی از انواع مالیات توییین که در مطالعات تجربی مورد استفاده قرار گرفته‌اند، بر حسب پایه مالیات، نرخ مالیات، معافیت مالیاتی و غیره اشاره شده است.

جدول ۱. خصوصیات قابل تغییر مالیات توییین

ویژگی‌های	توییین (۱۹۷۸ و ۱۹۹۱)	رینهارت (۱۹۹۱)	تورنل (۱۹۹۰، ۱۹۸۸)	ایچنگرین/وای پلاس (۱۹۹۳)
پایه مالیات	تمام تبدیلات یک ارز به ارز دیگر	سهام داخلی دارایی‌های خارجی	نوسان بازدهی مورد انتظار دارایی‌های مالی در ارزهای داخلی و خارجی	سپرده‌های بدون بهره در بانک مرکزی در حکم مبادلات در ارز خارجی
معافیت مالیات	معاملات منوط به سرمایه‌گذاری و تجارت واقعی (در صورت امکان تشخیص)	————	برگرداندن سود سهام ناشی از سرمایه واقعی	————
نرخ مالیات	تناسبی و یکسان	تناسبی	تناسبی	متغیر بر حسب نرخ بهره
دامنه کاربرد	بین‌المللی، چندجانبه	ملی، یک جانبه	ملی، یک جانبه	ملی، یک جانبه
شکاف بین قیمت‌های داخلی و خارجی	بله	خیر	بله	بله
مجری	دولت‌های ملی	دولت ملی	دولت ملی	دولت ملی
هماهنگ‌سازی	توسط بانک جهانی / صندوق بین‌المللی پول	————	از طریق نظام دوگانه ارزی	————
ذخیره عایدی	بانک جهانی / صندوق بین‌المللی پول	دولت ملی	بدون درآمد مالی	بانک‌های تجاری
هدف سیاستی	حذف سودآوری کوتاه‌مدت و فراریت نرخ ارز	————	خارج کردن انحرافات برگشت‌ناپذیر از سرمایه‌گذاری واقعی	حذف سودآوری کوتاه‌مدت و فراریت نرخ ارز

مأخذ: نتایج تحقیق.

۱. بحران اوایل ۲۰۰۲ آرژانتین در این لیست اشاره نشده است، زیرا علیرغم تمام عدم مدیریت اقتصادی و مالی که اتفاق افتاد نمی‌توان سفته‌بازی را عاملی برای کاهش پزو بیان کرد.

منابع

- Daniel Kearns(2002), "A Call for Tighter Controls in the Foreign Exchange Market - A Look at the Tobin Tax".
- De Grauwe, Paul (2000), "Controls on Capital Flows and the Tobin Tax", Discussions Paper Series (DPS) 00.02.
- Frankel, J. (1996), "How Well Do Foreign Exchange Markets Function: Might a Tobin Tax Help?", NBER Working Paper, No. 5422.
- Kasa Kenneth (1999), "Time for a Tobin Tax?", <http://www.frbsf.org/econsrch/wklyltr/wklyltr99/e199-12.html>.
- Tobin, J. (1978), "A Proposal for International Monetary Reform", *Eastern Economic Journal*, Vol. 4, PP. 153-159.

